

***Storia della teologia*, vol. I: Dalle origini a Bernardo di Chiaravalle, red. Enrico dal Covolo, Edizioni Dehoniane, Bologna 1995, 541 ss.**

Zespół włoskich teologów postanowił wydać historię teologii. Jej dzieje zaplanowano ująć w trzech tomach. Nad pierwszym, tu prezentowanym, opiekę redakcyjną sprawował E. dal Covolo, wykładowca patrologii w Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie. Do współpracy zaprosił najwybitniejszych patrologów uczelni włoskich, jak A. Amato (Rzym), B.G. Azzaoli (Bologna), P. Gilbert (Rzym), F. Gori (Urbino), G. Lettieri (Rzym), S. Lilla (Rzym), V. Recchia (Bari), M. Rizzi (Mediolan), M. Simonetti (Rzym) i G. Visonà (Salerno). Trzeba zaznaczyć, że napisanie tej nowej historii teologii było odważnym przedsięwzięciem wobec faktu, że zaledwie dwa lata temu, w 1993 r., wydany został z inicjatywy Instytutu Patrystycznego "Augustianum" w Rzymie I tom "Storia della teologia. Epoca patristica" zaplanowany również na trzy tomy. Narzuca się w tej sytuacji pytanie o cel i sens nowego opracowania. Odpowiedź znajdujemy we wprowadzeniu do dzieła (Introduzione generale, ss.5-9): *Naszym pierwszym zamiarem było zwrócenie się do studenta teologii. To ukierunkowanie odróżnia nasze dzieło od innych, które ukazały się w ostatnich latach. Student spotyka się dziś z wielką różnorodnością wydawnictw, wobec których stoi często bezradny. Dlatego pomyślano o podaniu teologii katolickiej według pewnego schematycznego kwestionarius-*

za /.../ Student otrzyma tu wystarczający materiał, by uzyskać całościowy ogląd problematyki (s.8).

We wprowadzeniu omówiono też szeroko istotę historii teologii. Jej objaśnienie jest jednocześnie podaniem zasadniczych rysów merytorycznych omawianej pozycji. Autorzy uważają, że pogłębiona refleksja teologiczna nie może dokonywać się bez zwrócenia uwagi na kontekst historyczny. Ustawienie w odpowiedniej relacji teraźniejszości i przeszłości powoduje, że ów kontekst pokazuje się nam jako continuum, bez którego teologia nie mogłaby istnieć, bo byłaby pozbawiona nośnika swej egzystencji. Odkrywanie tego continuum jest jednym z zasadniczych celów przedstawianego dzieła. Historia teologii usiłuje zrozumieć teraźniejszość i dostrzec ją w relacji do przemyśleń poprzednich pokoleń, zwłaszcza tych, które zapoczątkowały nowe modele życia Kościoła (s.5).

Uwzględniając te założenia historia teologii łączy się z historią innych płaszczyzn życia kościelnego. Przede wszystkim z historią wiary, ponieważ reprezentuje życie wspólnoty chrześcijańskiej, która przez dwa tysiące lat swojej egzystencji obwieszczała światu nasze zmartwychwstanie, "bo Chrystus zmartwychwstał" Historia teologii i historia wiary łączą się w tym punkcie, gdzie wyzwała się pragnienie poznania i rozumienia tego w co się wierzy. Wiara bowiem nie zuboża umysłu, ale go ubogaca.

Historia teologii spotyka się z historią Kościoła, i to w splocie podwójnym. Z jednej strony zrozumienie misterium Kościoła pozwala tym, którzy uwierzyli żyć tak, że stają się rozpoznawalnymi w świecie, ale w relacji odwrotnej życie wierzących pomaga teologii głębiej zrozumieć zależność między Objawieniem a konkretami życia.

Historia teologii spotyka się wreszcie z historią świata, jest od niej uzależniona, ponieważ niesie ze sobą logikę nieustannej dynamiki. Nie zawsze jednak czuje się odpowiedzialna za ogół. Spotkanie tych historii umożliwia uwydatnienie wzajemnego wkładu i wskazanie kierunku rozwoju (s.5-6).

Rozumiana w ten sposób historia teologii, zdaniem autorów, nie stanie się czysto erudycyjną wiedzą, ale pobudzi do zastanowienia się nad misterium historii. Chcieli więc przedstawić ją tak, aby każdy wierzący - student czy uczony, odczuł pragnienie wejścia w historię i sens Kościoła. Tylko takie połączenie pozwala zweryfikować ową nieustanną dynamikę spotykania się człowieka z Bogiem, do czego prowadzić ma teologia. Nie jest więc ona prywatną własnością teologa (s.6-7). Trzeba powiedzieć, że to ambitne zamierzenie jest dostrzegalne w trakcie lektury książki.

Dzieje teologii do czasów Bernarda z Clairvaux podzielono na trzy okresy. Pierwszy *Glinizi fino a Nicea* (ss.21-204) w siedmiu rozdziałach opisuje początki teologii chrześcijańskiej, polemiczną teologię apologetów, teologię ortodoksyjną pisarzy antyheretyckich, szkołę aleksandryjską, teologię Ojców Afrykańskich, chrystologię przednicejską oraz egzegezę i teologię Aleksandrii i Antiochii. W części drugiej (rodz. 8-11) *Da Nicea a Calcedonia* (ss.205-424) przedstawiono wielkie kontrowersje trynitarnie i chrystologiczne czterech soborów, teologię Ojców Kapadockich, teologię trynitarną i chrystologiczną od Hilarego z Poitiers do Leona Wielkiego oraz teologię Augustyna. Część trzecia (rozd.12-15) *Dalla patristica alla scolastica* (ss.425-516) prezentuje teologię Grzegorza Wielkiego oraz dokonania Ojców VI i VII w., a także Anzelma z XI i Bernarda z Clairvaux z XII w. Całość wieńczy zakończenie, które jest nauką refleksją nad osobą teologa na przestrzeni dwunastu stuleci: *La figura del teologo* (ss.517-523).

O dokładniejszej zawartości treściowej poszczególnych rozdziałów informuje spis treści (ss.535-541) z wykazem mniejszych jednostek tematycznych. Dużą pomocą jest też indeks autorów (ss.524-533). Bibliografia do poszczególnych zagadnień została umieszczona po każdym rozdziale (łącznie 21 ss.).

Z całą odpowiedzialnością należy stwierdzić, że zaprezentowana historia teologii włoskich uczonych jest ich wielkim naukowym osiągnięciem, a tym samym cenną pomocą dla całego

świata patrystycznego. Wiele oryginalnych ujęć, jakie tu przedstawiono, winno znaleźć możliwie prędko echo w salach wykładowych wydziałów teologicznych. Dopiero tak zostanie osiągnięte zamierzenie i oczekiwanie autorów.

ks. Norbert Widok